

Linia Mołotowa Hamulka.pl

Linia Mołotowa jest to pas radzieckich umocnień przebiegających wzdłuż granicy z III Rzeszą, wytyczonej po podziale Polski, dokonany przez okupantów w 1939 r. na mocy paktu Ribbentrop-Mołotow. Założenia umocnień opierały się na Rejonach Umocnionych obejmujących front o długości 80 do 100 km. Takich RU było 13.

Linia Mołotowa miała pomóc zatrzymać atak nieprzyjaciela na czas potrzebny do przeprowadzenia mobilizacji, a następnie miała służyć jako wsparcie działań zaczepnych własnych wojsk. Zadania te nie mogły być i nie zostały wypełnione. Atak niemiecki zaskoczył Sowietów.

Jak korzystać ze szlaku?

Postępując się mapą odwiedź kolejne schrony Linii Mołotowa, oznaczone numerami obiektów i kolorami szlaku. Opisy poszczególnych schronów pomogą zgłębić Ci tajniki budowy i przeznaczenia tych sowieckich umocnień.

Szlak historyczny - 25 km: opcja samochodowa - 8 godzin

1 Schron do ognia bocznego, jednokondygnacyjny, ściany zabetonowane do połowy wysokości- możliwość obserwacji przekroju poziomego bryły schronu, łatwo dostępny.

2 Schron do ognia czołowego, jednokondygnacyjny, uszkodzony w skutek wysadzenia, w trakcie działań wojennych. Zniszczona została ściana tyłowa, wnętrze oraz strop obiektu, niebezpieczny do zwiedzania wewnątrz.

3 Schron do ognia czołowego, jednokondygnacyjny, wysadzona jest ściana boczna i kompletnie zniszczone wnętrze. Niebezpieczny do zwiedzania wewnątrz.

4 Schron do ognia czołowego, jednokondygnacyjny, dwa zachowane pancerce w strzelnicach dla zestawu NPS-3 (ckm). Obiekt łatwo dostępny, możliwy do zwiedzania wewnątrz.

5 Zagłębienie terenu z zachowanymi fundamentami dla dwukondygnacyjnego schronu wielozbiowego

6 Nasyt wykopu pod schron.

7,8,9 Obiekty zaplecza- obóz pracowników- mieszkali oni w szalaszach zagłębionych w ziemi i pokrytych zadaszeniem z gałęzi, amfiteatr i kino tartak i stolarnia.

10 Schron obserwacyjny, jednokondygnacyjny, posiada dwa kanały do zamontowania peryskopów. Lokalizacja w tym miejscu służyła obserwacji terenu w okolicach przejścia drogowego i kolejowego przez rzekę Biebrzę. Schron trudny do odnalezienia, w całości obsypany ziemią, bezpieczny do zwiedzania.

11 Schron do ognia czołowego, dwukondygnacyjny, wysadzone pancerce strzelnic i ściana czołowa, zachowała się rura kanału peryskopu i framuga drzwi pancernych. Brak zabezpieczeń dolnej kondygnacji. Niebezpieczny do zwiedzania wewnątrz.

12 Schron do ognia czołowego, dwukondygnacyjny, wysadzone pancerce strzelnic i ściana czołowa, zachowała się rura peryskopu. Niebezpieczny do zwiedzania wewnątrz.

13 Wykop pod schron.

14 Schron do ognia okrężnego, dwukondygnacyjny, rzadko występujący i bardzo dobrze zachowany. Zamontowane wszystkie pancerce strzelnic dla zestawu NPS-3 (ckm). Niebezpieczny do zwiedzania wewnątrz.

15 Cmentarz wojenny rosyjski, założony w 1915 roku.

16 Wykop pod schron- widoczny nasyp.

17 Schron do ognia bocznego, dwukondygnacyjny, zachowane 2 pancerce strzelnic dla zestawu L-17 (armata p.panc 76,2 mm), pancercz zestawu NPS-3 (ckm), rura peryskopu, framuga drzwi pancernych, obsypy ziemne, wyjście ewakuacyjne z dolnej kondygnacji, zewnętrzne kamienne okładziny przeciw-detonacyjne, ślady po instalacji elektrycznej i wodno- kanalizacyjnej, łatwo dostępny, niebezpieczny do zwiedzania wewnątrz.

19 Kościół p.w. św. Anny w Kamiennej Starej z początku XVII, najstarszy drewniany obiekt na Podlasiu. Obok kościoła grób Gen. Nikodema Sulika, uczestnika bitwy pod Monte Cassino.

20 Budynek dworca kolejowego z XIX wieku.

21 Schron do ognia czołowego, jednokondygnacyjny, ukończony na etapie zabetonowania, łatwo dostępny, możliwy do zwiedzania wewnątrz.

22 Schron do ognia dwubocznego, dwukondygnacyjny, odsłonięty w trakcie eksploatacji żwirowni, widoczne wyjście ewakuacyjne z dolnej kondygnacji. Łatwo dostępny, nie jest możliwe zwiedzanie wnętrza.

23 Schron do ognia czołowego, jednokondygnacyjny, z zachowanym pancerczem w strzelnicy dla zestawu NPS-3 (ckm), łatwo dostępny, wejście przez otwór strzelnicy, możliwy do zwiedzania wewnątrz.

24 Lokalizacja obiektów zaplecza- betoniarnia i kruszarnia kamieni. W tym miejscu przygotowywano tłuczni kamienny do wytwarzania betonu używanego do budowy schronów (w kopie zarośli).

25 Jeden z najmniejszych obiektów budowanych na „Linii Mołotowa”, schron do ognia czołowego, jednokondygnacyjny, łatwo dostępny, możliwy do zwiedzania wewnątrz.

26 Schron do ognia czołowego, jednokondygnacyjny, zamontowany jeden pancercz w strzelnicy dla zestawu NPS-3 (ckm), usytuowany na żwirowni i całkowicie odkopany w skutek jej

eksploatacji. Widoczny przekrój całej konstrukcji schronu, zbiorników zrzutni łusek, zbiornika paliwa i wyjścia ewakuacyjnego, łatwo dostępny, niemożliwy do zwiedzania wewnątrz.

27 Schron do ognia bocznego, dwukondygnacyjny, częściowo odkopany, widoczne wyjście ewakuacyjne i zbiornik zrzutni łusek, łatwo dostępny, niemożliwy do zwiedzania wewnątrz.

28 Schron do ognia bocznego, jednokondygnacyjny, łatwo dostępny, możliwy do zwiedzania wewnątrz.

szlak przyrodniczo-historyczny- 7km- opcja piesza-4godz., rowerowa- 2godz.

Całość szlaku znajduje się na terenie BbPN, zwiedzanie możliwe jest po wykupieniu biletów.

29 Schron opisany poniżej, patrz szlak niebieski.

30 Ścieżka przyrodnicza „Las”- opis szlaku w folderze BbPN.

31 Schron do ognia czołowego, jednokondygnacyjny, jednozbiowy, zachowana rura i podstawa peryskopu, łatwo dostępny, możliwy do zwiedzania wewnątrz. Przy schronie ustawiona jest tablica 9 ścieżki przyrodniczej „Las”- „Fortyfikacje i przyroda”.

32 Schron do ognia bocznego, dwukondygnacyjny, pierwotnie w stanie ukończonym. Zachowane fragmenty instalacji elektrycznej, słuz gazoszczelnych, pancercz strzelnic zestawu NPS-3 (ckm) i zestawu DOT-4 (armata p.panc 45mm sprzężona z ckm), rura peryskopu, framuga drzwi pancernych; trudny do odnalezienia, niebezpieczny do zwiedzania wewnątrz.

szlak historyczny - 4,2 km: opcja piesza - 3 godziny, rowerowa - 2 godziny, samochodowa - 2 godziny

Część szlaku znajduje się na terenie BbPN, zwiedzanie możliwe jest po wykupieniu biletów.

33 Schron do ognia czołowego, dwukondygnacyjny, zachowany w bardzo dobrym stanie. Obiekt ten był kompletnie ukończony, uzbrojony i obsadzony załogą, zachowały się oryginalne obsypy ziemne, okopy i połowe stanowisko ckm. Obecnie Grupa Badawcza „Kriepost” przy współpracy z Biebrzańskim Parkiem Narodowym podjęła działania w kierunku rewitalizacji obiektu. Głównym założeniem tych działań jest przystosowanie obiektu do udostępniania turystycznego, jak również adaptacja części pomieszczeń dolnej kondygnacji do celów zimowej hibernacji nietoperzy. W trakcie dotychczasowych prac wykonano:

- tablicę informacyjną ustawioną przy wejściu na ścieżkę do schronu.
- trzy tablice informacyjne umieszczone w schronie, opisujące bytujące tu gatunki nietoperzy.
- usunięto drzewa i ziemię ze stropu i sąsiedztwa schronu.
- wykonano zabezpieczenie przeciwwilgociowe stropu i ścian obiektu.
- uzupełniono brakujące fragmenty betonowania wewnątrz schronu.
- do pierwotnego stanu zachowania przywrócono obsypy ziemne znajdujące się na schronie.
- udrożniono i zabezpieczono służą wyjście ewakuacyjne z dolnej kondygnacji.
- zabezpieczono wejście do schronu montując drzwi pancerne i kratę przeciw szturmową.
- odtworzono okopy i stanowisko połowe ckm, wykonując w nich zabezpieczenie w postaci deskowania.
- wykonano instalację elektryczną i oświetlenie w izbach bojowych.
- odzyskano i zgromadzono wiele oryginalnych elementów wyposażenia wnętrza schronu. Ekspozaty metalowe zostały oczyszczone i wykonano zabezpieczenie antykorozyjne. Obecnie sukcesywnie są montowane w obiekcie.

Obecnie schron jest zabezpieczony i zamknięty. Zwiedzanie jest możliwe wyłącznie z przewodnikiem.

26 Schron do ognia czołowego, jednokondygnacyjny, zamontowany jeden pancercz strzelnicy dla zestawu NPS-3 (ckm), usytuowany na żwirowni i całkowicie odkopany w skutek jej eksploatacji. Widoczny przekrój całej konstrukcji schronu, zbiorników zrzutni łusek, zbiornika paliwa i wyjścia ewakuacyjnego, niemożliwy do zwiedzania wewnątrz.

27 Schron do ognia bocznego, dwukondygnacyjny, częściowo odkopany, widoczne wyjście ewakuacyjne i zbiornik zrzutni łusek, łatwo dostępny, niemożliwy do zwiedzania wewnątrz.

28 Schron do ognia bocznego, jednokondygnacyjny, łatwo dostępny, możliwy do zwiedzania wewnątrz.

25 Jeden z najmniejszych obiektów budowanych na „Linii Mołotowa”, schron do ognia czołowego, jednokondygnacyjny, łatwo dostępny, możliwy do zwiedzania wewnątrz.

szlak historyczny - 8 km: opcja piesza - 8 godzin - wyłącznie z przewodnikiem

Szlak trudny, większość trasy przebiega po bezdrożach, wymagane odpowiednie przygotowanie do wyprawy.

20 Budynek dworca kolejowego z XIX wieku

14 Schron do ognia okrężnego, dwukondygnacyjny, rzadko występujący i bardzo dobrze zachowany, zamontowane wszystkie pancerce strzelnic dla zestawu NPS-3 (ckm), niebezpieczny do zwiedzania wewnątrz.

15 Wykop pod schron

32 Schron do ognia bocznego, dwukondygnacyjny, zachowany pancercz w strzelnicy dla zestawu NPS-3 (ckm). Obiekt łatwo dostępny, niemożliwy do zwiedzania ze względu na niezabezpieczoną dolną kondygnację.

33 Schron jednozbiowy, jednokondygnacyjny, zachowana rura i podstawa peryskopu, łatwo dostępny i możliwy do zwiedzania wewnątrz.

34 Schron do ognia czołowego, dwukondygnacyjny, zachowany pancercz w strzelnicy dla zestawu NPS-3 (ckm) i wysadzona ściana czołowa drugiej strzelnicy. Trudny do odnalezienia, umiejscowiony w gestych zaroślach, niebezpieczny do zwiedzania.

35 Schron do ognia bocznego, jednokondygnacyjny, zachowany pancercz w strzelnicy dla zestawu NPS-3 (ckm). Ściana czołowa drugiej strzelnicy częściowo wysadzona, wtrnie zamontowana niemiecka framuga drzwi pancernych. Obiekt łatwo dostępny, możliwy do zwiedzania wewnątrz.

36 Schron do ognia czołowego, dwukondygnacyjny. Wokół schronu znajdują się dobrze zachowane okopy i stanowiska połowe. Niebezpieczny do zwiedzania wewnątrz.

37 Schron obserwacyjny, jednokondygnacyjny, wejście do wewnątrz jest niemożliwe z powodu zasypiania. Trudny do odnalezienia.

38 Schron do ognia czołowego, jednokondygnacyjny, zachowany pancercz w strzelnicy dla zestawu NPS-3 (ckm). Schron ten jest łatwo dostępny i możliwy do zwiedzania wewnątrz.

39 Schron do ognia bocznego, jednokondygnacyjny, zachowany pancercz w strzelnicy dla zestawu NPS-3 (ckm). Część ściany czołowej i ściany działowe maszynowni zostały wysadzone. Schron łatwo dostępny, niebezpieczny do zwiedzania ze względu na uszkodzenia wnętrza.

40 Schron do ognia bocznego, jednokondygnacyjny, na zewnątrz, przy ścianie bocznej znajduje się kompletna przeciw detonacyjna okładzina kamienna. Na stropie schronu umiejscowiono ambonę myśliwską. Schron łatwo dostępny, możliwy do zwiedzania wewnątrz.

18 Schron do ognia czołowego, dwukondygnacyjny, zachowana: rura peryskopu z mechanizmem otwierania pokrywy, dwa pancerce strzelnic dla zestawu NPS-3 (ckm), framuga kłapy zejściowej, framuga kłapy zbiornika paliwa, resztki urządzeń hermetyzujących, wiele pozostałości po instalacjach, łatwo dostępny, niemożliwy do zwiedzania wewnątrz.

17 Schron do ognia bocznego, dwukondygnacyjny, zachowane pancerce strzelnic dla zestawu L17 (armata p.panc 76,2mm), zestawu NPS-3 (ckm), rura peryskopu, framuga drzwi pancernych, obsypy ziemne, wyjście ewakuacyjne z dolnej kondygnacji, zewnętrzne kamienne okładziny przeciw detonacyjne, ślady po instalacji elektrycznej i wodno- kanalizacyjnej, łatwo dostępny, niebezpieczny do zwiedzania wewnątrz.

41 Schron do ognia czołowego, dwukondygnacyjny, zachowane pancerce w strzelnicach dla zestawu NPS-3 (ckm), łatwo dostępny, niebezpieczny do zwiedzania.

16 Wykop pod schron- widoczny nasyp.

15 Cmentarz wojenny rosyjski, założony w 1915 roku.

szlak przyrodniczo-historyczny - 9,3 km: opcja piesza - 5 godzin, rowerowa - 3 godziny

Część szlaku znajduje się na terenie BbPN, zwiedzanie możliwe jest po wykupieniu biletów.

22 Schron do ognia dwu bocznego, dwukondygnacyjny, odsłonięty w trakcie eksploatacji żwirowni, widoczne wyjście ewakuacyjne z dolnej kondygnacji, łatwo dostępny, nie jest możliwe zwiedzanie wnętrza.

23 Schron do ognia czołowego, jednokondygnacyjny, zachowany pancercz w strzelnicy dla zestawu NPS-3 (ckm). Obiekt łatwo dostępny, wejście przez otwór strzelnicy, możliwy do zwiedzania wewnątrz.

29 Patrz opis szlak niebieski.

26 Schron do ognia czołowego, jednokondygnacyjny, zamontowany pancercz strzelnicy dla zestawu NPS-3 (ckm). Schron usytuowany na żwirowni, całkowicie odkopany w skutek jej eksploatacji. Widoczny przekrój całej konstrukcji schronu, zbiorników zrzutni łusek, zbiornika paliwa i wyjścia ewakuacyjnego. Obiekt niemożliwy do zwiedzania wewnątrz ze względu na niezabezpieczoną studnię.

27 Schron do ognia bocznego, dwukondygnacyjny, częściowo odkopany, widoczne wyjście ewakuacyjne i zbiornik zrzutni łusek, łatwo dostępny, niemożliwy do zwiedzania, ponieważ obniżenie terenu, w skutek odkopania, uniemożliwia wejście

28 Schron do ognia bocznego, jednokondygnacyjny, łatwo dostępny, możliwy do zwiedzania wewnątrz.

25 Jeden z najmniejszych obiektów budowanych na „Linii Mołotowa”, schron do ognia czołowego, jednokondygnacyjny, łatwo dostępny, możliwy do zwiedzania wewnątrz.

24 Lokalizacja obiektów zaplecza- betoniarnia i kruszarnia kamieni. W tym miejscu przygotowywano tłuczni kamienny do wytwarzania betonu używanego do budowy schronów (w kopie zarośli).